

Rafał Becker: psychiatra, eugenik, syjonista

Rafał Becker: psychiatrist, eugenicist, Zionist

Filip Marcinowski, Tadeusz Nasierowski

Katedra i Klinika Psychiatryczna WUM

Summary

In the interwar period the eugenic ideas gained the status of a scientific theory and become attractive to a wide range of physicians. Among them were doctors of Jewish origin who perceived eugenics as a tool in the fight for biological rebirth of the Jewish nation. Polish-Jewish psychiatrist Raphael Becker (1891–1939?), the author of dozens of scientific papers, was the most famous eugenicist among Jewish psychiatrists, not only in Poland but also in Europe. After graduation in medicine at the University in Zurich and training in the psychiatry clinic Burghölzli under the guidance of Eugen Bleuler, Rafał Becker became interested in the question of epidemiology of mental disorders among the Jews. In the interwar period, dealing with the statistics of mental disorders among Polish Jews, and directing a psychiatric hospital “Zofiówka” in Otwock, he significantly contributed to the development of medical care for the mentally ill Jews in Poland. Becker’s scientific ideas were greatly influenced by the work of Alfred Adler and Ernst Kretschmer. The article presents the life and scientific achievements of Becker, with particular emphasis on his views on eugenics.

Słowa kluczowe: eugenika, historia psychiatrii, polscy Żydzi

Key words: eugenics, history of psychiatry, Polish Jews

W wielu przypadkach nie sposób rozdzielić biografii danego psychiatry od zagadnień teoretycznych, którymi się zajmował [1]. Związek ten jest wyraźnie widoczny u Rafała Beckera, który bywa określany jako „najpłodniejszy i najbardziej wpływowy psychiatra-syjonista” [2], a jego prace są często cytowane i omawiane we współczesnym piśmiennictwie [3, 4]. Życiorys tego lekarza nie był do tej pory przedmiotem osobnego opracowania, natomiast informacje o nim, które można znaleźć w literaturze, są nieścisłe lub wręcz błędne [5].

Celem pracy jest przedstawienie poglądów Beckera i wykazanie, na podstawie zebranych materiałów źródłowych, że pochodzenie, środowisko społeczne, wyznanie i poglądy polityczne miały wpływ na jego postawę badawczą.

Rafał Becker urodził się 27 marca 1891 roku w Nowym Mieście nad Pilicą. Był synem Gregora (Herszka) i Heleny (Gilli) z Witzów [6–8]. Jego rodzina była bardzo biedna. Gdy miał sześć lat, rodzina w poszukiwaniu lepszego życia wyjechała do Saratowa. Tam ukończył ośmioklasowe rosyjskie gimnazjum rządowe.

W tamtym czasie w cesarstwie rosyjskim obowiązywały limity przyjęć na studia dla Żydów, Polaków i innych mniejszości narodowych. Przymuszczenie z tego głównie powodu Becker wyjechał na studia medyczne do Szwajcarii. W 1911 roku wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu w Zurychu. W 1917 roku zakończył studia obroną rozprawy doktorskiej poświęconej epidemiologii kiły narządu wzroku, którą przygotował w Klinice Okulistycznej [9].

Po zakończeniu studiów Becker rozpoczął pracę jako wolontariusz w Klinice Psychiatrycznej Burghölzli u Eugena Bleulera (1857–1939). Pod jego kierunkiem specjalizował się w psychiatrii i neurologii [10]. W tym okresie Becker pozostawał w ciężkim położeniu finansowym. Bleuler, będąc tego świadomy, pomógł mu uzyskać zwolnienie z opłat za mieszkanie. Okazało się to niewystarczające i Becker zmuszony był zrezygnować z pracy w Burghölzli. Na pożegnanie koledzy zamieścili w kronice szpitalnej lakoniczną i trochę złośliwą jego charakterystykę: „chętnie zakładał okulary w rogowej oprawie gdy miał trudniejszy przypadek [...] mówił bardzo szybko i niezrozumiale, był bardzo chętny do pomocy. Opuścił szpital wczesnym latem by nieść pomoc potrzebującym chorym gdzie indziej” [11]. Po zakończeniu pracy w Burghölzli Becker praktykował jako lekarz ogólny w szpitalu miejskim w Solurze oraz w prywatnym zakładzie dla psychicznie chorych „Friedheim” w Zihlschlacht i w zakładzie w Königsfelden, niedaleko Zurychu.

W Zurychu zainteresował się problematyką rozpowszechnienia chorób psychicznych wśród szwajcarskiej diaspory żydowskiej. Jego badania wykazały, że w latach 1900–1904 szwajcarscy Żydzi średnio dwukrotnie częściej zapadali na choroby psychiczne niż protestanci czy katolicy [12].

W 1918 i 1919 roku opublikował dwie broszury poświęcone występowaniu zaburzeń psychicznych wśród Żydów „Die jüdische Nervosität, ihre Art, Entstehung und Bekämpfung” („Nerwowość u Żydów: jej rodzaje, powstanie oraz zwalczanie”, 1918 r.) i „Die Nervosität bei den Juden ein Beitrag zur Rassenpsychiatrie” („Nerwowość u Żydów, przyczynek do psychiatrii ras”, 1919 r.) [13, 14]. W pracach tych, zgadzając się z panującym wówczas przekonaniem o większej predyspozycji Żydów do zaburzeń psychicznych, Becker polemizował z poglądem, jakoby miały za to odpowiadać czynniki rasowe. Decydujące znaczenie przypisywał czynnikom politycznym i ekonomicznym. Poza tym twierdził, że późniejsze niż w tradycyjnym żydowskim społeczeństwie zawieranie małżeństw sprzyja nerwicom, a tym samym przyczynia się do „degeneracji”, czyli wystąpienia i pogłębiania się w kolejnych pokoleniach patologii organicznej. Jednocześnie nie widział zagrożenia w tradycji zawierania małżeństw przez osoby spokrewnione, uznając, że sprzyja to utrwalaniu się korzystnych cech genetycznych. Dowodził także, że tendencja do asymilacji i związana z nią presja do kształcenia się na uniwersytetach wywierają szkodliwy wpływ na układ nerwowy młodzieży żydowskiej. Wpływ ten opisywał w kategoriach adlerowskiego kompleksu niższości u Żydów. W asymilacji upatrywał też przyczynę wzrostu występowania alkoholizmu i kiły wśród ludności żydowskiej. Reasumując, można powiedzieć, że jego zdaniem „żydowska nerwowość” była skutkiem emancypacji, asymilacji i akulturacji Żydów.

Jeszcze w trakcie studiów w Zurychu Becker zbliżył się do ruchu syjonistycznego. Swoje poglądy wygłaszał na zebraniach akademickich towarzystw syjonistycznych „Hechawer” w Zurychu i „Makabea” we Lwowie [13, 15]. Już w Polsce publikował artykuły propagujące idee syjonistyczne, m.in. we lwowskiej „Chwili” i warszawskim „Naszym Przeglądzie”. Przedmowę do jego pracy „Zagadnienie rasy żydowskiej w świetle teorii” napisał neurolog Zygmunt Bychowski (1865–1934), ojciec znanego psychiatry Gustawa Bychowskiego, delegat na kongresy syjonistyczne i działacz Organizacji Syjonistycznej w Polsce [16].

Becker widział w ruchu syjonistycznym jedyne rozwiązanie psychologicznych i zdrowotnych problemów nękających społeczność żydowską. Doprowadzenie warunków życia do poziomu, jaki osiągnęły zachodnie społeczeństwa, zapobiegłoby, jego zdaniem, pogarszaniu się kondycji psychicznej narodu żydowskiego. W związku z tym zaproponował utworzenie sanatorium dla nerwowo chorych Żydów w Palestynie, co pomogłoby wielu z nich powrócić do zdrowia psychicznego [17].

We wrześniu 1919 roku Becker ożenił się w Zurychu z Ires (Sophie) Schein (1893–1943), pochodzącą z Jekaterynosławia. Niedługo po ślubie małżonkowie opuścili Szwajcarię i wyjechali do Warszawy. Tam Rafał Becker zgłosił się na ochotnika do armii polskiej. W życiorysie przedstawionym komisji wojskowej przyznał, że język polski zna słabo, ponieważ wyjechał z Polski, będąc małym dzieckiem, ale „uczy się [go] teraz i ma nadzieję w krótkim czasie znowu [go] opanować” [8]. Jego podanie zostało przyjęte i w stopniu podporucznika lekarza skierowany został do szpitala obozu jenieckiego w Strzałkowie, gdzie pracował jako ordynator oddziału wewnętrznego. Po kilku miesiącach odkomenderowano go do szpitala jenieckiego w Szczypiornie, a następnie szpitala polowego w Poznańskim. W 1920 roku przeniesiony został do 46 Pułku Piechoty Strzelców Kresowych (późniejszego 5 Pułku Strzelców Podhalańskich). W 1922 roku rozpoczął służbę w Samborze jako lekarz miejscowego garnizonu i komisji uzupełnień. Wraz z zakończeniem działań wojennych w stopniu porucznika przeszedł do rezerwy [8].

W 1921 roku Becker nostryfikował dyplom lekarski. Będąc już w cywilu, zaczął praktykować w Kosowie Huculskim, a potem w Starym Samborze. Po dwóch latach przeniósł się z rodziną do Różana w powiecie makowskim.

Zainteresowania psychiatrią były u Beckera nadal żywe i gdy tylko nadarzyła się okazja, powrócił do praktyki psychiatrycznej. W 1927 roku został etatowym lekarzem zakładu psychiatrycznego „Zofiówka” w Otwocku [18, 19]. Funkcję tę pełnił do 1932 roku, kiedy w drodze konkursu dyrektorem szpitala został Jakub Frostig (1896–1959).

„Zofiówka” powstała w 1908 roku z inicjatywy Towarzystwa Opieki nad Umysłowo i Nerwowo Chorymi Żydami, którego pierwszym prezesem był warszawski neurolog Samuel Goldflam (1852–1932). Towarzystwo utworzono w 1906 roku z inicjatywy Adama Wizła (1864–1928), ordynatora Oddziału Psychiatrycznego w Miejskim Szpitalu Żydowskim na Czystem w Warszawie. W 1907 roku, dzięki darowiźnie Zofii Edelman w wysokości 7 000 rubli, Towarzystwo zakupiło w Otwocku 30-morgowy plac, na którym w 1908 roku powstał 40-lóżkowy pawilon dla chorych psychicznie mężczyzn. Pierwszym lekarzem zarządzającym zakładem był Aleksander Tumpowski (1870–1910). W 1910 roku wybudowano drugi pawilon, także na 40 łóżek, dla kobiet. Przez pierwsze lata działalności, zwłaszcza w okresie I wojny światowej, „Zofiówka” borykała się z dużymi trudnościami finansowymi, które udało się rozwiązać dopiero po odzyskaniu niepodległości. W 1925 roku Towarzystwo otrzymało pożyczkę od magistratu warszawskiego, dzięki której w maju

1926 roku ukończono trzeci pawilon na 60 łóżek. Dopiero wówczas możliwe było zatrudnienie stałego lekarza, którym został Rafał Becker. W latach 1910–1926 w „Zofiówce” zatrudniano jedynie lekarzy dochodzących, którym zlecano przeprowadzenie konsultacji. W 1926 roku w zakładzie było hospitalizowanych 164 pacjentów.

Rafał Becker, wraz z objęciem nowej posady, energicznie zabrał się do modernizowania otwockiego zakładu, nadal kontynuując działalność naukową. Wprowadził nowe wzory historii chorób, zabiegał o utworzenie laboratorium i warsztatów dla chorych. Zależało mu na poprawie losu chorych umysłowo Żydów w Polsce. Swoje dotychczasowe doświadczenie w tym zakresie zrekapitulował w artykule z 1927 roku, pisząc: „Każdy lekarz, którego działalność zawodowa wymaga ściślejszego kontaktu z masą żydowską, mógł stwierdzić wielką ilość umysłowo chorych Żydów, pozostających bez opieki lekarskiej, w warunkach urągających często najelementarniejszym wymogom higieny fizycznej i psychicznej, z wielką szkodą moralną i materialną dla ich otoczenia” [20, s. 7]. Z okresu pracy w „Zofiówce” pochodzi większość jego publikacji, które ukazywały się nie tylko w języku polskim, ale także w jidysz i w języku niemieckim. Przede wszystkim nadal zajmował się zagadnieniem zapadalności Żydów na choroby umysłowe [21–24]. Badał statystyki dotyczące przestępstw popełnionych przez chorych umysłowo Żydów [25, 26]. Pisał o gruźlicy u pacjentów zakładów psychiatrycznych, w szczególności interesował się kwestią zmniejszenia wskaźnika zachorowalności [27, 28]. Terapię pracą (ergoterapię) uważał za skuteczny sposób rehabilitacji osób chorych psychicznie [29]. Nadal badał zagadnienia antropologiczne. W 1927 roku opublikował pracę „Zagadnienie rasy żydowskiej w świetle teoryj”, w której w popularny sposób przedstawił współczesne poglądy na zagadnienia antropologiczno-rasowe. Przybliżył rozróżnienie rasy fizycznej i rasy etnicznej, odrzucił teorie panaryjskie i pangermańskie jako stojące „poniżej jakiegokolwiek poziomu naukowego” [16, s. 6]. W tym samym roku wszedł do zarządu, założonego w Warszawie, Towarzystwa Badań Stanu Fizycznego i Psychicznego Żydów [30]. Do Towarzystwa należeli wybitni przedstawiciele inteligencji żydowskiej: Majer Bałaban, Zygmunt Bychowski, Samuel Goldflam, Henryk Higier, Mojżesz Schorr, Henryk Szpidbaum. Becker należał do Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego i brał czynny udział w zjazdach polskich psychiatrów [23, 27]. Utrzymywał też kontakt z psychiatrią niemieckojęzyczną, m.in. w maju 1929 roku uczestniczył w zjeździe psychiatrów niemieckich w Gdańsku [31].

Becker, analizując statystyki szpitalne, doszedł do wniosku, że w narodzie żydowskim o wiele częściej niż w przypadku innych narodów występują zaburzenia psychiczne, w szczególności schizofrenia i zaburzenie afektywne dwubiegunowe. Nawet do 60% hospitalizowanych psychiatrycznie Żydów miało stawiane rozpoznanie schizofrenii. Jednak w publikacji z 1931 roku Becker odrzucił swój wcześniejszy pogląd o decydującej roli czynników środowiskowych, pisząc: „Jestem obecnie zbyt głęboko przekonany o organicznym podłożu tych chorób, bym mógł nadal podtrzymywać swój [...] pogląd co do psychicznego pochodzenia zarówno schizofrenji, jak i psychozy manjakkalno-depresyjnej u Żydów” [23, s. 71]. Wy tłumaczenia szukał w teorii konstytucjonalnej Ernsta Kretschmera (1888–1964), która, jak obecnie wiadomo, nie znalazła potwierdzenia i była teorią fałszywą.

Becker, podobnie jak wielu innych polskich lekarzy okresu międzywojennego, opowiadał się za rozwiązaniami eugenicznymi [32]. W 1927 roku na I Zjeździe Towarzystwa Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej w Polsce (TOZ) wygłosił odczyt, w którym stwierdził: „Właśnie dlatego, że u Żydów najczęściej spotyka (...) się psychozy o podłożu dziedzicznym, sprawę propagandy racjonalnych poglądów eugenicznych należy

uznać za zadanie niezmiernie doniosłe [...] chodzi przede wszystkim o uświadomienie odnośnie do t.zw. eugeniki ujemnej (negative Eugenik). Celem tej propagandy winno być jak największe spopularyzowanie wśród najszerszych sfer społeczeństwa żydowskiego hasła, że rozmnażanie się elementów upośledzonych musi być wyeliminowane za pomocą odpowiedniego uregulowania płodności. Notorycznie chorzy umysłowo, osobniki niedorozwinięte lub też dotknięte ciężką postacią padaczki, niepoprawni alkoholicy i morfimiści nie powinni wstępować w związki małżeńskie, by nie wydawać na świat dziedzicznie obciążonego potomstwa. Do zawarcia związku małżeńskiego nie powinny być również dopuszczone osoby upośledzone fizycznie, jak np. kaleki, osoby z narządami niedorozwiniętymi jak głuchoniemi i niewidomi, jako też osoby z anomaljami płciowymi, jak sadyści, mazochiści i homoseksualiści” [33, s. 115-116].

W późniejszych pracach Becker nie proponował już rozwiązań w duchu eugeniki negatywnej. Nie brał też udziału w toczącej się pod koniec lat 30. w polskich środowiskach medycznych dyskusji na temat ustawy eugenicznej.

W 1932 roku, po odejściu z „Zofiówki”, Becker otworzył w Otwocku prywatne sanatorium dla psychicznie chorych na 10 łóżek, które w 1936 roku przeniósł do Świdra. Opis sanatorium sugeruje, że leczono w nim głównie zaburzenia nerwicowe [34]. Jednakże przyjmowani byli także pacjenci psychotyczni, w przypadku których, jak to wynikało z ogłoszeń prasowych, stosowano terapię malaryczną i śpiączki insulinowe „według metody wiedeńskiej” (czyli zgodnie z rygorystycznymi zaleceniami twórcy metody Manfreda Sakla).

Prace Beckera zostały dostrzeżone na Zachodzie. Nawiązywali do nich w swoich artykułach europejscy psychiatrzy i eugenicy. Cytowali je m.in. Otmar von Verschuer (1896–1969) i Hans Luxenburger (1894–1976), który jako pierwszy przeprowadził badania nad schizofrenią na bliźniętach. Jedną z prac Beckera streszczoną została w wydawanym przez Alfreda Ploetz (1860–1940) czasopiśmie „Archiv für Rassen – und Gesellschaftsbiologie”. Referent przeinaczył konkluzje, do jakich doszedł Becker, i przypisał mu wniosek, którego nie było w jego pracy, a mianowicie, że Żydzi mają większą skłonność do pewnego typu przestępstw, a zwłaszcza kradzieży [35]. Wpisywało się to w narastające w nazistowskich Niemczech nastroje antysemickie. Być może przyczyniło się też do zaniechania przez Beckera publikacji kolejnych prac poświęconych występowaniu zaburzeń psychicznych u Żydów – ostatnią pracę na ten temat ogłosił w 1932 roku [36].

Od 1934 roku Becker nie miał już możliwości zamieszczania swoich prac w niemieckich czasopismach psychiatrycznych z powodu zmiany prawa prasowego (Schriftleitergesetz), zabraniającego publikowania w III Rzeszy osobom pochodzenia żydowskiego, zamieszkałym zarówno w Niemczech, jak i za granicą [37].

Okoliczności śmierci Rafała Beckera pozostają niewyjaśnione. Przekaz rodzinny głosi, że zmarł na skutek udaru mózgu niedługo po wkroczeniu Niemców do Otwocka w 1939 roku [38]. W dokumentach Kasy Wzajemnej Pomocy przy Izbie Zdrowia Generalnego Gubernatorstwa odnotowano, że miało to miejsce 30 marca 1941 roku [39]. Inne źródła wzmiankują jedynie, że Becker zginął podczas niemieckiej okupacji [5, 40, 41]. Odmienną wersję znajdujemy we wspomnieniach Stefana Waydenfelda (1925–2011). Według nich jego ojciec, Władysław Waydenfeld (1890–1946), był internowany razem z Beckerem w sowieckim obozie jenieckim w Krzemieńcu i razem z nim podjął ucieczkę, której trudów Becker nie wytrzymał i zmarł na zawał serca pierwszej nocy po opuszczeniu obozu [42].

Po wojnie Becker został oficjalnie uznany za zmarłego. Świadkowie zeznali przed sądem, że zmarł 4 listopada 1940 roku w Świdrze z przyczyn naturalnych [43].

Na podstawie zeznań tych samych świadków ustalono, że żona Rafała Beckera została zastrzelona w getcie otwockim w październiku 1942 roku, już po jego likwidacji, która została przeprowadzona przez Niemców i współpracujących z nimi Ukraińców w sierpniu 1942 roku. Obie jego córki, Erika i Nina, ukrywały się podczas okupacji w Warszawie, gdyż zmuszone były uciec z Otwocka przed szmalcownikami. W powstaniu warszawskim zginął mąż Eriki. Nina i Erika ukrywały się w piwnicy na Żoliborzu. Końcowym akordem powstania warszawskiego było niszczenie miasta przez okupantów. Niemcy przeszukiwali dom po domu. Często wrzucali granaty do piwnic, chcąc się przekonać, czy ukrywają się w nich ludzie. Tak było i tym razem. W wyniku wybuchu granatu zginęła Nina. Będąca w ciąży Erika przeżyła dzięki pomocy niemieckiego lekarza i w 1946 roku wyemigrowała razem z synem do Francji [38, 44].

Podziękowania

Pierwszy autor chciałby złożyć podziękowania dr. Cezaremu W. Domańskiemu, panu Christophe Selubskiemu-Stolowickiemu i panu Brunonowi Spoerri za pomoc w pracy nad artykułem.

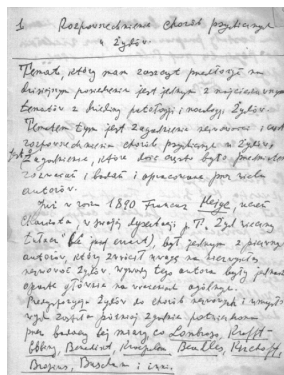
Rafał Becker w mundurze podporucznika Wojska Polskiego z żoną Ires, początek lat 20. Dzięki uprzejmości Brunona Spoerri z Zurychu.

Rafał Becker w latach 20. Dzięki uprzejmości Ch. Selubskiego-Stolowickiego.

Rafał Becker z żoną i córkami Eriką (ur. 1921) i Niną (ur. 1926), prawdopodobnie Otwock, 1926 rok. Dzięki uprzejmości Ch. Selubskiego-Stolowickiego.

Rękopis odczytu wygłoszonego na posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego w Zofiówce w 1927 roku. Dzięki uprzejmości Christophe'a Stolowickiego.

Rafał Becker w latach 30. Dzięki uprzejmości Ch. Selubskiego-Stolowickiego.

Piśmiennictwo

1. Hoff P. *Psychiatrists' biographies*. Curr. Opin. Psychiatr. 2005; 18(6): 668–671.
2. Efron J.M. *The "Kaftanjude" and the Kaffeehausjude": two models of Jewish insanity: A discussion of causes and cures among German-Jewish psychiatrists*. Leo Baeck Institute Yearbook 1992; 37(1): 169–188.
3. Kury P. *Mit „Zion" gegen die Leiden der Moderne: Rafael Beckers Kritik am „nervösen Juden"*. Jahrbuch des Simon-Dubnow-Instituts 2008; 7: 71–92.
4. Zalashik R. *The development of psychiatry in Palestine and Israel 1892-1960*. W: Jose Brunner. red. *Demographie – Demokratie – Geschichte. Deutschland und Israel (Tel Aviver Jahrbuch für deutsche Geschichte 2007)*. Göttingen: Wallstein Verlag; 2007. s. 402–440.
5. Gliński J. *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar drugiej wojny światowej*. Tom II. Warszawa: Urban & Partner; 1999.
6. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, Oddział w Tomaszowie Mazowieckim, Akta miasta Brzezin, numer zespołu 108, Księga Ludności Stałej, tom II, sygn. 393, s. 782.
7. Archiwum Państwowe w Radomiu, Urząd Stanu Cywilnego Okręgu Bózniczego Nowe Miasto nad Pilicą, księga urodzeń za rok 1891 (skorowidz), pozycja 17.
8. Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, sygn. I.481.B.3971 Becker Rafał.
9. Becker R. *Hat die Augensyphilis in den letzten 20 Jahren zugenommen?* Zürich: Leemann; 1917.
10. Staatsarchiv des Kantons Zürich, Universitätsarchiv, Matrikelnummer 20463 (Becker Rafael Herschowitzsch) Matrikelbücher der Universität Zürich, sygn. STAZH UU 24a; <http://www.matrikel.uzh.ch/active/static/1837.htm> [dostęp: 29.11.2015].
11. Staatsarchiv des Kantons Zürich, Chronik der Assistenten des Burghölzli 1915-1919, sygn. Z.99.393, s. 100.
12. Becker R. *Die Geisteserkrankungen bei den Juden in der Schweiz*. Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden 1919; 15(4): 52–56.
13. Becker R. *Die jüdische Nervosität, ihre Art, Entstehung und Bekämpfung: nach e. öffentl. Vortrage, geh. im Akad. Zionisten-Verein „Hechawer" am 4. März 1918, in Zürich*. Zürich: Speidel & Wurzel; 1918.
14. Becker R. *Die Nervosität bei den Juden ein Beitrag zur Rassenpsychiatrie f. Ärzte u. gebildete Laien*. Zürich: Orell Füssli; 1919.
15. *Statystyka żydowska*. Chwila 1924; 6(2070): 8.
16. Becker R. *Zagadnienie rasy żydowskiej w świetle teoryj*. Warszawa: Towarzystwo Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej w Polsce. Omonuth Verlag, Frankfurt a. Main; 1927.
17. Becker R. *Das jüdische Nervensanatorium in Palästina*. Volk und Land 1919; 17: 541–542.
18. *Zakład dla umysłowo chorych żydów w Otwocku „Zoffówka"*. Nasz Przegląd 1926; 4(257): 9.
19. Bregman L. *Historja powstania Zakładu w Zoffówce, jego rozbudowa i statystyka działalności*. Rocznik Psychjatryczny 1928; 7: 108–109.
20. Becker R. *Umysłowo chorzy żydzi i sprawa opieki nad nimi*. Nasz Przegląd 1927; 5(121): 7.
21. Becker R. *Weitere Ergebnisse über die Verbreitung der Geisteskrankheiten bei den Juden in Polen*. Psychiatrisch-neurologische Wochenschrift 1930; 32(35): 410–413.
22. Becker R. *Choroby psychiczne wśród Żydów w Polsce*. Warsz. Czas. Lek. 1931; 8(33, 34/35): 779–781, 809–811.
23. Becker R. *Choroby psychiczne Żydów w Polsce*. Rocznik Psychjatryczny. 1928; 7: 59–77.
24. Becker R. *Ein Beitrag zur Frage der Verbreitung der Geisteskrankheiten bei den Juden in Polen*. Psychiatrisch-neurologische Wochenschrift 1929; 31(41): 509–512.
25. Becker R. *Die Häufigkeit jüdischer Krimineller unter den geisteskranken Verbrechern in Polen*. Psychiatr. Neurol. Wsch. 1931; 33(30): 362–364.

26. Becker R. *Statistik der jüdischen geisteskranken Verbrecher in Kongreß-Polen*. Zeitschrift für Demographie und Statistik der Juden 1931; 6(2): 29–30.
27. Becker R. *Zagadnienie gruźlicy w Zakładzie Psychiatrycznym*. Warsz. Czas. Lek. 1930; 7(39–40): 911–913, 934–936.
28. Becker R. *O większej umieralności chorych gruźliczych w zakładach psychiatrycznych*. TOZ-Jedies 1930; 7–8: 185–196.
29. Becker R. *Praca jako środek leczniczy w chorobach psychicznych*. Warsz. Czas. Lek. 1928; 5(37): 805–808.
30. *Towarzystwo badań stanu psychicznego i fizycznego żydów*. Nasz Przegląd 1927; 89(1509): 5–6.
31. Becker R. *Zjazd psychiatrów niemieckich w Gdańsku (23-25 maja 1929)*. Warsz. Czas. Lek. 1929; 6(28): 669–670.
32. Uzarczyk K. „Mojżesz jako eugenik”? *Recepcja idei eugeniki wśród lekarzy żydowskich w międzywojennej Polsce*. W: Gawin M, Uzarczyk K. red. *Eugenika – biopolityka – państwo. Z historii europejskich ruchów eugenicznych w pierwszej połowie XX w.* Warszawa: Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN; 2010. s. 221–234.
33. Becker R. *Umysłowo chorzy Żydzi w Polsce i sprawa opieki nad nimi*. W: *Księga pamiątkowa Pierwszego Krajowego Lekarskiego Zjazdu „TOZ”*. Warszawa; 1929. s. 112–117.
34. Gallus J. *Przewodnik neurologiczno-psychiatryczny po Polsce*. Warszawa: Komitet Organizacyjny I Zjazdu Neurologów i Psychiatrów Ziemi Słowiańskich; 1936.
35. Wollny A. *Zeitschriftenschau*. Archiv für Rassen – und Gesellschaftsbiologie. 1935; 29(4): 480.
36. Becker R. *Bibliographische übersicht der Literatur aus dem Gebiet: „Geisteserkrankungen bei den Juden”*. Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie und psychisch-gerichtliche Medizin 1932; 98: 241–276.
37. *Schriftleitergesetz vom 4. Oktober 1933*. Deutsches Reichsgesetzblatt 1933; 111: 713–717.
38. Wiadomość e-mail od Christophe’a Selubskiego-Stolowickiego do pierwszego autora (FM); 26 stycznia 2015.
39. *Martyrologia. Lista zmarłych członków Służby Zdrowia według danych Kasy Wzajemnej Pomocy przy Izbie Zdrowia w G.G. od października 1940 r. do grudnia 1943 r.* Med. Społ. Klin. 1945; 1(2): 137.
40. Falstein L. red. *The martyrdom of Jewish physicians in Poland*. New York: Exposition Press; 1964.
41. Świadectwo Alli Bekker z Ramat ha-Szaron, w Instytucie Yad Vashem; <http://db.yadvashem.org/names/nameDetails.html?itemId=1714691&language=en> [dostęp: 12.11.2015].
42. Waydenfeld S. *Droga lodowa*. Lublin: Norbertinum; 2002.
43. Archiwum m. st. Warszawy, zespół Sąd Grodzki w Warszawie, akta Zg. 1946 (sygn. 655/29 i 655/31).
44. Feldman M. *Z Warszawy przez Łuck, Syberię, znów do Warszawy*. Framingham, MA: Ryszard Feldman; 2009.

Adres: Tadeusz Nasierowski
Katedra i Klinika Psychiatryczna WUM
00-665 Warszawa, ul. Nowowiejska 27

Otrzymano: 30.12.2014
Zrecenzowano: 6.01.2015
Otrzymano po poprawie: 17.02.2015
Przyjęto do druku: 18.02.2015